

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Satversmes tiesas tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas lietā

Nr. 2014-08-03 “Par Ministru kabineta 2013. gada 17. decembra noteikumu Nr. 1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” 16. pielikuma „Veselības aprūpes pakalpojumu tarifi par profilakses, diagnostikas, ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumiem” 555. punkta, ciktāl tas neparedz tarifu par plānotajām ārpusstacionāra dzemdībām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”.

1. Pieteikuma iesniedzējs – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – lūdza atzīt Ministru kabineta 2013. gada 17. decembra noteikumu Nr. 1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība” 16. pielikuma 555. punktu tiktāl, ciktāl tas neparedz tarifu plānotu ārpusstacionāra dzemdību gadījumā, (turpmāk – apstrīdētā norma) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa (turpmāk – Tiesa) 2015. gada 12. februāra spriedumā lietā Nr. 2014-08-03 (turpmāk – Spriedums) atzina, ka sievietes, kurām palīdzība plānotu fizioloģisku dzemdību gadījumā tiek sniegta valsts nodrošinātās veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanas sistēmas ietvaros, un sievietes, kurām šāda dzemdībpalīdzība tiek sniegta ārpus minētās sistēmas, atrodas atšķirīgos apstākļos un šīs grupas nav salīdzināmas. Līdz ar to Tiesa konstatēja, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. pantam.

Diemžēl nevaru piekrist vairākiem Spriedumā izvirzītajiem argumentiem un izdarītajiem secinājumiem.

2. Tiesa norāda, ka parasti tai Satversmes 91. pants ir jāvērtē kopsakarā ar citām pamattiesībām (*sk. Sprieduma 10. punkta otro un trešo rindkopu*). Lai gan Tieslietu ministrija un pieaicinātā persona S. Olsena norādīja, ka jautājums par sievietes izvēli dzemdēt stacionārā vai ārpus tā ir arī Satversmes 96. panta jeb tiesību uz privāto dzīvi jautājums, Tiesa tomēr nolēma skatīt Tiesībsarga pieteikumu par neatbilstību Satversmes 91. pantam kopsakarā ar Satversmes 111.pantu.

3. Tiesa uzskata: ja jau Latvijas normatīvie akti pieļauj sievietes izvēli starp plānotām fizioloģiskām dzemdībām vai nu stacionārā, vai mājās, “abos gadījumos saņemot kvalificētu medicīnisku palīdzību” (*sk. Sprieduma 10. punkta sesto rindkopu*), tad Satversmes 96. pants lietā tālāk vairs nav vērtējams. Neapšaubāmi, Tiesai ir grūti vērtēt prasījumu, ja tā iesniedzējs nav līdz galam precizējis, vai vienlīdzības princips ir pārkāpts Satversmes 96. panta vai kāda cita panta kontekstā. Tomēr Tiesa jebkurā gadījumā pati izdara izvēli un ir noteikusi, ka skatīs nevis jautājumu par to, “vai sieviete var izmantot savas no Satversmes 96. panta izrietošās tiesības izvēlēties plānotās ārpusstacionāra dzemdības”, bet gan dzemdībpalīdzības finansēšanas modeli caur Satversmes 111.panta prizmu. Šādu savu izvēli Tiesa pamato ar tēzi, ka “dažādu veselības aprūpes sistēmas finansēšanas modeļa aspektu satversmības izvērtēšanas pamats ir Satversmes 111.pants” (*sk. Sprieduma 10. punkta pēdējo rindkopu*). Tādējādi Tiesa, izvērtējusi plašo, bet nepietiekami precīzo pieteikumu, kā arī Ministru kabineta un pieaicināto personu skaidrojumus, lietu kvalificē kā lietu par vienlīdzīgām tiesībām veselības aizsardzības jomā. Kā zināms, tieši Satversmes 111. pantā valstij uzlikto pienākumu klāsts atbilstoši Tiesas judikatūrai ir salīdzinoši neliels.

4. Var piekrist Tiesai, ka Satversmes 111. pants nevar uzlikt valstij neizpildāmus pienākumus. Līdz ar to Tiesas līdzšinējā judikatūra veselības aprūpes minimuma jautājumā principā atbilst minētā panta saturam un robežām (*sk. Sprieduma 11.1. punktā norādītos judikatūras principus*). Tomēr šajā lietā nav runas par jebkādu medicīnas pakalpojumu saņemšanu bez maksas. Šī lieta ir nošķirama no citām Tiesā iepriekš skatītajām ar veselības aprūpes minimumu saistītām lietām.

5. Tiesai šīs lietas ietvaros bija jārisina triju Satversmes pantu attiecību jautājums. Proti, Satversmes 91., 96. un 111. panta attiecību trijstūris ir šīs lietas būtība. Tam par iemeslu ir fakts, ka Latvijas tiesību sistēmā, atšķirībā no dažām citām Eiropas tiesību sistēmām, ņemot vērā noteiktus apstākļus, personas tiesības dzemdēt mājās tiek atzītas kā izvēles tiesības. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) judikatūrai tiesības izvēlēties apstākļus, kādos kļūt par vecākiem, ietilpst tiesību uz privāto dzīvi saturā. Lietā „*Ternovszky pret Ungāriju*” ECT norādīja, ka Ungārijā mājdzemdības netika liegtas un ”izvēle dzemdēt mājās parasti nozīmētu veselības aprūpes speciālistu klātbūtni”, tomēr likumdošana, kas nesekmē minēto speciālistu klātbūtni šādās dzemdībās, kaut arī viņi gribētu tajās nepieciešamo pakalpojumu sniegt, ir jāuzskata par iejaukšanos personas privātajā dzīvē (sk. ECT 2010. gada 14. decembra sprieduma 22. punktu). ECT vēl precizēja, ka mājdzemdības, tiesības uz kurām ir uzskatāmas par mātes izvēles tiesībām, nozīmē to, ka mātei ir tiesības uz tādu tiesisko un institucionālo sistēmu, kas sekmētu viņas iespējas izdarīt savu izvēli (sk. turpat 24. punktu).

Latvijas tiesību sistēmu raksturo atvērtība saistošajām starptautisko tiesību normām un principiem. Tiesa vienmēr ir interpretējusi Satversmes 8. nodaļu ciešā saistē ar Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā, īpaši ņemot vērā ECT judikatūru un to, ka ECT sniegtā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencijas interpretācija Latvijai ir saistoša. Tiesību uz privāto dzīvi saturs var pilnveidoties gan nacionālā likumdevēja darbības rezultātā, gan pilnveidojoties starptautiskajam cilvēktiesību standartam. Šobrīd ir zināms, ka saskaņā ar ECT atziņām valstīm, kur tiek akceptētas sievietes tiesības izvēlēties, vai tā dzemdēs mājās vai stacionārā, būtu jāvērtē, vai tajās izveidotā sistēma sekmē šo izvēles tiesību īstenošanu. Līdz ar to Tiesai nebija pamata aprobežoties ar konstatējumu, ka Latvijā mājdzemdības tiek pieļautas.

6. Cilvēktiesību īstenošanai jābūt reālai un efektīvai. Satversmes 96. panta kontekstā ir par maz secināt vienīgi to, ka tiesības pastāv, un nemaz necensties atbilstoši šā panta metodoloģijai izvērtēt, vai šīs tiesības ir iespējams reāli un efektīvi īstenot valstī izveidotās tiesiskās un institucionālās sistēmas ietvaros. Atbilde uz jautājumu, kāpēc plānotās fizioloģiskās ārpusstacionāra dzemdības nevarētu tikt apmaksātas no valsts budžeta ar tādiem pašiem nosacījumiem kā fizioloģiskās dzemdības ārstniecības iestādē,

lietā tiek reducēta uz to apstākli, ka pakalpojumu sniedzējs nav sagatavojis nepieciešamo medicīniskās tehnoloģijas aprakstu. Attiecībā uz šo argumentu ir jāpiekrīt Tieslietu ministrijas viedoklim, ka Veselības ministrijai kā atbildīgajai nozares ministrijai ir jāiesaistās dokumenta izstrādē. Šis pienākums izriet ne tikai no labas pārvaldības principa, uz kuru norāda Tieslietu ministrija, bet arī no iepriekš minētā fakta, ka Latvijas tiesību sistēmā tiesības izvēlēties plānotās fizioloģiskās ārpusstacionāra dzemdības tiek atzītas. Lai pamattiesības varētu tikt īstenotas, ir jānodrošina, ka atbildīgās iestādes pilda pienākumus, kam jābūt izpildītiem, lai šīs tiesības būtu reālas. Citādi vismaz zināmā skaitā gadījumā, uz kuriem norādīja arī pieaicinātā persona S. Olsena, vecākiem, kuri vēlas īstenot savas izvēles tiesības, pašiem arī nākas šo izvēli garantēt.

7. Tādējādi nevar piekrist Tiesas secinājumam, ka nepieciešamie cilvēktiesību īstenošanas priekšnoteikumi ir izpildīti, jo fizioloģisko dzemdību gadījumā veselības aprūpes pakalpojumu bezmaksas saņemšana tiek nodrošināta ar to ārstniecības iestāžu starpniecību, kuras noslēgušas līgumu ar Nacionālo veselības dienestu (*sk. Sprieduma 11.3. punktu*). Tiesību izvēlēties dzemdēt mājās jēga ir izvēle nedzemdēt Tiesas pieminētajās 19 stacionārajās ārstniecības iestādēs un tomēr saņemt nepieciešamo veselības aprūpi, lai dzemdības būtu pēc iespējas drošas.

8. Līdz ar to nevar piekrist Tiesas secinājumam, ka sievietes var iedalīt divās grupās atkarībā no viņu izvēles saņemt dzemdībpalīdzības pakalpojumu stacionārā jeb, kā saka Tiesa, valsts apmaksātās veselības aprūpes sistēmas ietvaros vai ārpus stacionāra, tātad arī ārpus valsts izveidotās sistēmas. Tiesa uzskata, ka Latvijas veselības aprūpes sistēmā tā ir normāla parādība, ka persona izdara izvēli par labu vai nu valsts, vai pašas apmaksātam pakalpojumam, un ka līdz ar to nav salīdzināmi cilvēki, kas izdara vienu, un cilvēki, kas izdara otru izvēli. Satversmes 111.panta kontekstā, ievērojot šajā pantā valstij doto visai lielo rīcības brīvību, šāda Tiesas pieeja principā nav acīmredzami nepamatota. Tomēr šī lieta no citām ar veselības aprūpi saistītajām lietām atšķiras ar to, ka lietā nav runas par jebkādu medicīniska rakstura izvēli. Kā jau tika norādīts, tiesību sistēma ir attīstījies arī konkrētā jautājumā par tiesībām izvēlēties dzemdībpalīdzības saņemšanu stacionārā vai ārpus stacionāra un šī izvēle ir kļuvusi par Satversmes 96. panta elementu. Līdz ar to visas sievietes, kas izdara izvēli šajā jautājumā, ir salīdzināmas. Viņas noteikti

ir vienlīdzīgas un salīdzināmas savu izvēles tiesību īstenošanā. Atšķirību rada valsts ar savu attieksmi, sekmējot vienu izvēli un nesekmējot otru. Tiesai bija jāizvērtē, vai, ņemot vērā Satversmes 96. un 111. panta principus, valsts īstenoto atšķirīgo attieksmi var atzīt par atbilstošu Satversmes 91. pantam. Lietas materiālos bija samērā plašs argumentu klāsts, kas atšķirīgās attieksmes samērīguma izvērtēšanai varētu būt pietiekams.

9. Ne tikai katrs Satversmes 8. nodaļas pants, bet arī pati šī nodaļa ir iekšēji sasaistīta un harmoniska sistēma. Tādējādi dažādie cilvēktiesību aspekti būtu interpretējami sistēmiski un savstarpējā saskaņā.

Rīgā 2015. gada 26. februārī

Satversmes tiesas tiesnese I. Ziemele